Examen VWO

2013

tijdvak 1
vrijdag 17 mei
13.30 - 16.30 uur

economie

Dit examen bestaat uit 26 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 1

Caraïbische cocktail

Twee eilanden in het Caraïbische gebied, Isla en Marigot, zijn onafhankelijk van hun Zuid-Amerikaanse moederland geworden.
De beide eilanden vertonen in economisch opzicht veel overeenkomsten.
Vanwege het tropische klimaat, de stranden en de zee vormt het toerisme het belangrijkste exportproduct. De toeristen komen voornamelijk uit de Verenigde Staten (VS).
Het grootste deel van de import van beide eilanden komt ook uit de VS.
De betalingen voor de import overtreffen de opbrengsten uit de export, zodat beide eilanden een tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans met de VS hebben.
Daarnaast zijn de beide eilanden vanwege een lage belastingdruk, een aantrekkelijke vestigingsplaats voor internationale banken die zich vooral bezighouden met het internationale kapitaalverkeer.
Er wordt verwacht dat het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans met de VS blijvend zal zijn.

Met het tot stand komen van de onafhankelijkheid gaan de regeringen van beide eilanden een eigen monetair beleid voeren. Om het monetaire beleid uit te voeren is een centrale bank, de Banko Sentral, opgericht die verder tot taak heeft toezicht te houden op de banken op beide eilanden.
De regeringen van beide eilanden kiezen voor de invoering van een gemeenschappelijke munt.
De op toerisme gerichte bedrijven en de banken op de eilanden hebben, gelet op hun economische activiteiten, een voorkeur voor de Amerikaanse dollar als de gemeenschappelijke munt. Ze verwachten dat het gebruik van de Amerikaanse dollar als gemeenschappelijke munt de inflatie zal matigen.
De Banko Sentral heeft een andere voorkeur. Zij wil een eigen munt introduceren: de floreaal. De Banko Sentral stelt dat een eigen munt meer mogelijkheden geeft tot het voeren van een zelfstandig conjunctuurbeleid door middel van rentebeleid. Ze geeft daarbij de voorkeur aan een zwevende wisselkoers en niet aan een vaste wisselkoers.

2p **1** Leg uit waarom het gebruik van de Amerikaanse dollar als gemeenschappelijke munt de inflatie zou kunnen matigen.

2p **2** Beschrijf twee voordelen van de matiging van de inflatie voor de bedrijven op de eilanden.

2p **3** Leg uit dat het voeren van een zelfstandig conjunctuurbeleid door de Banko Sentral niet mogelijk is, indien de Amerikaanse dollar als gemeenschappelijke munt wordt ingevoerd.

2p **4** Verklaar de voorkeur van de Banko Sentral voor een zwevende wisselkoers.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 2

De recessie voorbij

Een land met een open economie heeft te maken met een daling van het nationaal inkomen, waardoor de consumptie en het consumenten-vertrouwen sterk dalen.
Er ontstaat een discussie hoe de overheid moet reageren op deze situatie.
Een woordvoerder van een regeringspartij, meneer Blauw, wijst er op dat het progressieve systeem van de inkomstenbelasting leidt tot een beperkte daling van de consumptie. Hij wil daarom niet dat er extra maatregelen genomen worden.
Een woordvoerder van de oppositie, mevrouw Rood, wil dat de regering stimulerende maatregelen neemt door een combinatie van belastingverlaging en verhoging van de overheidsbestedingen. Hierbij rekent mevrouw Rood op de relatief hoge multiplierwerking van de overheidsbestedingen.
Een economisch adviesbureau heeft beide voorstellen vergeleken. Het resultaat hiervan staat in de onderstaande tabel.

	zonder stimuleringsbeleid	**met stimuleringsbeleid**
overheidsbestedingen	O = 110	O = 130
belastingen	B = 0,27Y – 20	B = 0,27Y – 35
marginale consumptiequote	c = 0,75	c = 0,8
multiplier van de overheidsbestedingen		1,8
multiplier van de autonome belastingen		–1,2

2p **5** Leg uit waarom, volgens meneer Blauw, het progressieve systeem van de inkomstenbelasting leidt tot een beperkte daling van de consumptie. Betrek hierbij de ontwikkeling van de bruto- en netto-inkomens.

2p **6** Leg uit waardoor in een Keynesiaans model het multiplie reffect van een verhoging van de autonome overheidsbestedingen doorgaans groter is dan het multiplie reffect van een even grote verlaging van de autonome belastingen.

2p **7** Bereken de verandering van het overheidssaldo (B – O) als gevolg van de door de oppositie voorgestelde maatregelen.

Op langere termijn wil mevrouw Rood het overheidstekort verminderen door het afschaffen van de aftrekbaarheid van de hypotheekrente voor de inkomstenbelasting.
Meneer Blauw stelt hier tegenover dat alleen al het aankondigen van deze bezuinigingsmaatregel de effectiviteit van het stimuleringsbeleid zal schaden.

2p **8** Leg de stelling van meneer Blauw uit.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 3

Een geschikte wet

In een land wordt baanverlies als gevolg van gezondheids-omstandigheden opgevangen door de werkongeschiktheidswet (WOW). Deze wet zorgt voor een loonvervangende uitkering bij het genoemde baanverlies. De uitvoering van deze wet legt een groot beslag op de overheidsfinanciën.

Een politieke partij komt met het voorstel deze sociale zekerheidswet te wijzigen, waarbij de WOW wordt vervangen door de wet inkomen naar werkvermogen (WIW).

Drie belangrijke verschillen met de oude wet zijn:

- In de WIW ligt sterk de nadruk op aanpassing van het werk aan de mate van werkgeschiktheid van de betrokken werknemer door bijvoorbeeld aanpassing van de werkplek.
- De WIW geldt alleen voor werknemers met aangepast werk. In andere gevallen ontvangt de betrokkene een uitkering op het bestaansminimum.
- De mate van werkgeschiktheid wordt elke twee jaar opnieuw vastgesteld.

In de onderstaande tabel zijn enkele kenmerken van de WOW en de WIW weergegeven.

WOW
– de overheid betaalt de uitkering – de hoogte van de uitkering wordt bepaald via de formule: $\frac{\%\ \text{werkongeschiktheid} \times 0{,}8 \times \text{laatst verdiende loon}}{100}$ – geen aanpassing van het werk aan de mate van werkgeschiktheid – de duur van de uitkering is tot 65 jaar
WIW
– het eerste jaar betaalt de werkgever de uitkering – de volgende jaren betaalt de overheid de uitkering – wel aanpassing van het werk aan de mate van werkgeschiktheid – de hoogte van de uitkering wordt bepaald via de formule: 0,7 × (laatst verdiende loon – loon uit aangepast werk) – de uitkering duurt tot volledige werkgeschiktheid en maximaal tot 65 jaar

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

In de discussie rond de invoering van de WIW komen diverse standpunten aan de orde.

De politieke partij die het voorstel heeft gedaan, geeft drie argumenten:
1 De WIW zal door het geven van een financiële prikkel, het verlies van productie als gevolg van werkongeschiktheid beperken.
2 De WIW zal bijdragen aan een verlaging van de rentelasten voor de overheid.
3 De WIW zal de internationale concurrentiepositie van het land verbeteren.

De organisaties van werknemers zijn minder enthousiast en wijzen op een denivellerend effect op de inkomensverdeling dat de WIW volgens hen met zich meebrengt.
In een krantenartikel geeft een journalist een toelichting bij deze discussie.

8p **9** Schrijf deze toelichting waarin de volgende aspecten naar voren komen:
a een uitleg van de door de politieke partij genoemde argumenten;
b een uitleg waarin:
- het bezwaar van de organisaties van werknemers wordt toegelicht;
- een argument gegeven wordt, waarmee het bezwaar van de organisaties van werknemers wordt weerlegd.

Aanwijzing
Gebruik voor het artikel 150 woorden. Een afwijking van 30 woorden is toegestaan.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 4

Duurzame import

Bij het opwekken van elektriciteit wordt onder andere gebruikgemaakt van fossiele brandstoffen. Hierbij komt CO_2 vrij, een van de gassen die bijdragen aan het broeikaseffect.

In Europa komen twee handelsblokken voor: de Europese Unie (EU), waartoe Duitsland behoort en de Europese vrijhandelsassociatie (EVA) gevormd door Zwitserland, Noorwegen, IJsland en Liechtenstein. Een gecombineerd lidmaatschap van de EU en de EVA is uitgesloten.

In de onderstaande figuur zijn de invoertarieven gegeven die betaald moeten worden als er elektriciteit wordt geïmporteerd.

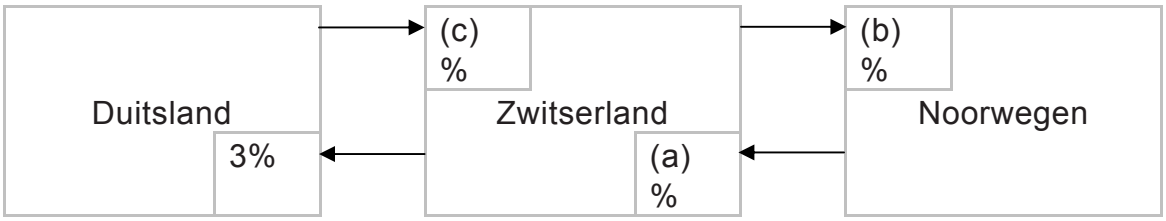

Zwitserland maakt in 2010 gebruik van eigen, door middel van waterkrachtcentrales en kernenergie, opgewekte elektriciteit. Daarnaast wordt elektriciteit uit Duitsland geïmporteerd.

De productiecapaciteit van de centrales in Zwitserland is ontoereikend om verdere groei van de vraag naar elektriciteit op te vangen. Zwitserland wil daarom in 2011 meer elektriciteit gaan importeren.

Een onderzoeker heeft de volgende gegevens verzameld over de prijs per kilowattuur (kWh) van elektriciteit.

		prijzen		koersen	
land	**bron**	**prijs in land in 2010**	**prijsstijging in 2011**	**wisselkoers in 2010**	**koers-verandering euro in 2011**
Zwitserland	kernenergie (40%)	CHF 0,045	2%	€ 1 = CHF 1,25	–2%
Zwitserland	waterkracht (60%)	CHF 0,10	0%		
Noorwegen	waterkracht	NOK 0,72	4%	€ 1 = NOK 12	–1%
Duitsland	fossiele brandstof	€ 0,032	5%		
CHF = Zwitserse frank, NOK = Noorse kroon					

2p **10** Welk getal moet in de figuur bij (a) en (b) ingevuld worden? Verklaar het antwoord.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

De prijs van geïmporteerde elektriciteit uit Duitsland bedraagt in 2010 in Zwitserland CHF 0,0408 per kWh.

2p **11** Bereken de waarde van (c) in de figuur.

2p **12** Laat met een berekening zien dat Zwitserland in 2011 elektriciteit zal invoeren uit Duitsland en niet uit Noorwegen, indien uitsluitend op de prijs per kWh gelet wordt.

De Zwitserse regering overweegt, ondanks het grote prijsverschil, de import van elektriciteit vanuit Duitsland te vervangen door elektriciteit uit Noorwegen, op grond van het streven naar duurzame economische groei. Een criticus van dit beleid verwijt de Zwitserse regering echter aan protectionisme te doen.

2p **13** Geef een argument voor de gedachtegang van de criticus.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 5

Aanjagers van groei
De overheid van een land zoekt naar mogelijkheden om de welvaart te vergroten. Een onderzoeksbureau heeft voor het vaststellen van het meest doelmatige beleid een model opgesteld van de structurele kant van de economie. In dit model zijn de factoren gegeven die invloed hebben op de welvaart.
Zowel via route 1 als via route 2 kan de groei van het bruto binnenlands product (bbp) per hoofd worden bevorderd.
Bij route 2 kan dit het gevolg zijn van het overheidsbesluit de allocatie van productiefactoren in hogere mate door de markt te laten plaatsvinden.

figuur 1 twee routes in een model

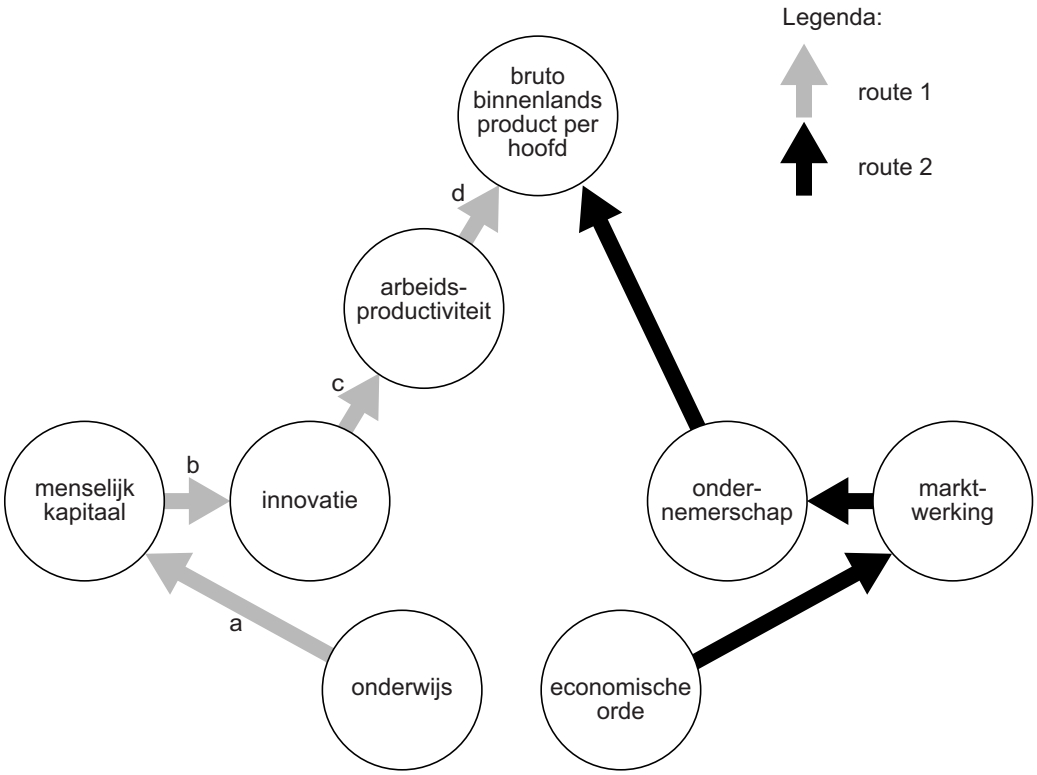

1p **14** Leg uit hoe uit figuur 1 blijkt dat dit model de structurele kant van een economie laat zien.

2p **15** Leg van elke pijl (a tot en met d) in route 1 uit of er sprake is van een positief of van een negatief verband.

2p **16** Leg uit hoe via route 2 de groei van het bbp per hoofd wordt bevorderd, indien de overheid besluit de allocatie van productiefactoren in hogere mate door de markt te laten plaatsvinden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Een econoom stelt: “De groei van het bbp per hoofd betekent niet vanzelfsprekend dat ook de welvaart in ruime zin zal stijgen.”

2p **17** Geef hiervan twee voorbeelden.

Het onderzoeksbureau heeft voor een aantal landen de welvaart in ruime zin in kaart gebracht. In onderstaand spinnenwebdiagram wordt de score van land A op een aantal indicatoren voor de welvaart in ruime zin vergeleken met het gemiddelde van de onderzochte landen. In het diagram wordt ook de score van het best presterende land op de indicatoren weergegeven.
Hoe groter de afstand tussen de score op een indicator en het midden van het diagram, hoe groter het getal van de betreffende indicator.
Duurzame ontwikkeling wordt gemeten met twee indicatoren uit figuur 2.

figuur 2 indicatoren van welvaart in ruime zin

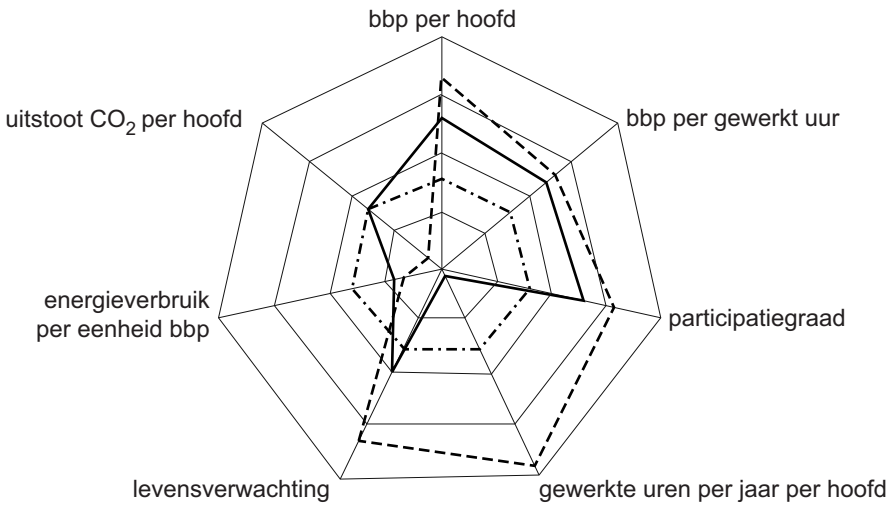

Legenda:
——— land A
-·-·- gemiddelde van de onderzochte landen
- - - - best presterende landen

De onderzoeker stelt op grond van deze gegevens:
a Het bbp van land A ligt hoger dan in de onderzochte landen.
b Voor wat betreft duurzame ontwikkeling scoort land A hoger dan het gemiddelde van de onderzochte landen.
c De relatief hoge score op het bbp per gewerkt uur van land A is af te leiden uit twee andere indicatoren uit figuur 2.

3p **18** Leg voor elk van de drie uitspraken uit of deze op basis van figuur 2 gedaan kan worden.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 6

In deze opgave gaat het bij inkomen en huur steeds om jaarlijkse bedragen.

Betaalbaar wonen

De overheid van een land vindt de betaalbaarheid van huurwoningen van groot belang. Daarom subsidieert de overheid de bouw van huurwoningen en verstrekt sommige huurders een huurkorting.

Een huurder die in verhouding tot zijn belastbaar inkomen teveel betaalt, ontvangt een huurkorting. Deze huurkorting is gelijk aan het verschil tussen de bruto huur en een inkomensafhankelijk bedrag (= percentage van het belastbaar inkomen van de huurder).

De huurkorting wordt, net als de heffingskortingen, in mindering gebracht op het bedrag dat aan inkomstenbelasting moet worden betaald.

Bij de bepaling van de huurkorting geldt:

- Het belastbaar inkomen mag niet hoger zijn dan € 28.000.
- De bruto huur mag niet meer bedragen dan € 7.200.
- De huurkorting wordt niet lager dan € 0.

De overheid heeft een maximumpercentage vastgesteld dat de netto huur (= de bruto huur min de huurkorting) mag bedragen van het belastbaar inkomen. Dit percentage wordt gebruikt om de hoogte van de huurkorting te bepalen.

belastbaar inkomen (× € 1.000)	**netto huur in % van het belastbare inkomen**
< 18	18,0
18 – < 20	19,2
20 – < 22	20,4
22 – < 24	21,6
24 – < 26	22,8
26 – ≤ 28	24,0

Jos is van mening dat de huurkorting invloed heeft op zijn tertiaire inkomen.

1p **19** Geef hiervoor het argument.

2p **20** Leg uit hoe uit de tabel blijkt dat bij de huurkorting het draagkrachtbeginsel wordt toegepast, uitgaande van een gelijkblijvende bruto huur.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Jos, die een bruto huur van € 6.000 betaalt, maakt promotie. Als gevolg van zijn promotie stijgt zijn belastbaar inkomen van € 23.000 naar € 27.000. Deze inkomensstijging valt geheel binnen dezelfde belastingschijf van 40%.

3p **21** Bereken met hoeveel euro het besteedbare inkomen van Jos verandert.

Er is kritiek op de huurkorting. Deze heeft ongewenste effecten op het besteedbare inkomen en belemmert bovendien de doorstroming van goedkope naar duurdere huurwoningen met een bruto huur van meer dan € 7.200.
Er wordt een alternatief voorgesteld. Huurders met een belastbaar inkomen tot € 28.000 ontvangen een vast bedrag van de overheid dat, ongeacht de hoogte van de bruto huur, uitsluitend besteed kan worden aan huur.

2p **22** Leg uit hoe de vervanging van de huurkorting door het alternatief de genoemde doorstroming kan bevorderen.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 7

In deze opgave gaat het steeds om de werkgelegenheid en werkloosheid in personen.

Een appeltje voor de dorst
Een groei van het bruto binnenlands product (bbp) gaat soms gepaard met een groei van de werkgelegenheid. Er zijn echter ook perioden dat het bbp toeneemt, terwijl de werkgelegenheid constant blijft (= jobless growth), ondanks een flexibele arbeidsmarkt.
Dit blijkt als in een Europees land de groeicijfers van het bbp met die van de werkgelegenheid worden vergeleken.

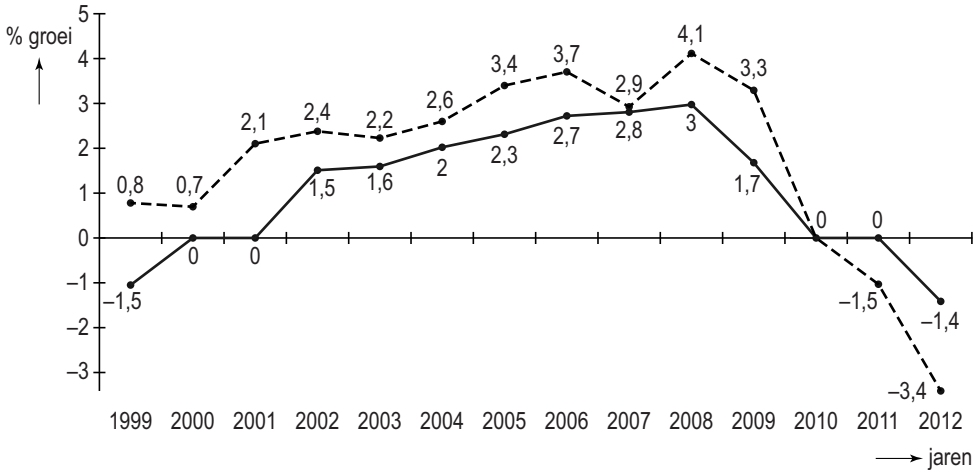

Toelichting bij de figuur:
- De gestippelde lijn geeft de groei van het bbp weer ten opzichte van het voorafgaande jaar met daarbij de betreffende groei (in %).
- De doorgetrokken lijn geeft de groei van de werkgelegenheid weer ten opzichte van het voorafgaande jaar met daarbij de betreffende groei (in %).

Voor 2013 wordt een licht herstel van de groei van het bbp verwacht. Deze omslag komt onder andere door de anticyclische werking van een werkloosheidsfonds. Dit fonds dient om de werkloosheidsuitkeringen te betalen en is op basis van kapitaaldekking gefinancierd.

2p **23** Bereken de procentuele verandering van de werkgelegenheid in 2012 ten opzichte van 2008 in twee decimalen.

2p **24** Leg met behulp van een berekening in twee decimalen uit, met hoeveel procent de arbeidsproductiviteit is veranderd tijdens de periode van jobless growth.

2p **25** Geef een verklaring voor het gelijkblijven van de werkgelegenheid in 2011.

2p **26** In welk geval zal het hierboven genoemde werkloosheidsfonds tijdens een recessie anticyclisch werken? Licht het antwoord toe.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.